

Неофіційний переклад з англійської на українську мову.¹

КРЕП(2022)6

Страсбург, 4 жовтня 2022 р.

КОНСУЛЬТАТИВНА РАДА ЄВРОПЕЙСЬКИХ ПРОКУРОРІВ (КРЕП)

Висновок КРЕП № 17 (2022) про роль прокуратури в охороні довкілля

¹ Переклад здійснено в межах проекту Ради Європи «Дотримання прав людини в системі кримінальної юстиції України», який є частиною Плану дій Ради Європи для України на 2018-2022 рр.

I. Вступ: мета й сфера застосування Висновку

1. Відповідно до мандату, наданого їй Комітетом міністрів, Консультативна рада європейських прокурорів (КРЕП) вирішила підготувати цей Висновок щодо ролі прокурорів в охороні довкілля. КРЕП усвідомлює необхідність посилення реакції на екологічні злочини та пов'язані з ними порушення і, таким чином, зробити свій внесок у стратегії захисту довкілля, громадської охорони здоров'я та безпеки, а також відстоювати права людей на чисте, здорове та стале довкілля.² Цю тему було обрано на пленарному засіданні КРЕП з метою підкреслити важливу роль, яку можуть і повинні відігравати прокурори в захисті довкілля, зокрема під час здійснення правосуддя, служіння суспільним інтересам, створення ефективного стримування шляхом кримінального переслідування та підвищення поваги до закону.
2. Екологічні злочини та пов'язані з ними порушення є джерелом дедалі більшого глобального занепокоєння та гострої загрози для окремих людей і суспільства. Вони часто мають довготривалі та незворотні наслідки, включаючи глобальне поширення та вплив як на наявні, так і на майбутні покоління, що може вплинути на різні держави та системи правосуддя. Не менш важливим є те, що такі злочини можуть підірвати верховенство права, ефективне врядування та розпалити геополітичні конфлікти. У цьому контексті підвищена й постійна увага прокурорів до екологічних злочинів і правозастосування мають важливе значення для зміцнення верховенства права, на якому базується екологічне врядування, а також для встановлення орієнтирів і цінностей у цьому відношенні.
3. Глобалізація та розширена транскордонна торгівля принесли фінансові, економічні, соціальні та інші вигоди, утім також відкрили двері для еволюції злочинності, особливо для екологічних злочинів і пов'язаних з ними порушень. Екологічні злочини широко визнані одними з найбільш прибуткових форм транснаціональної злочинної діяльності. Такі злочини часто поєднуються з іншими серйозними злочинами, такими як торгівля людьми та наркотиками, виготовлення контрафактної продукції, кіберзлочинність і корупція. Крім того, провадження, пов'язані з екологічними злочинами, часто можуть бути складними, оскільки ці злочини можуть вчинятися цілою низкою суб'єктів, включаючи окремих осіб, компанії та корпорації, корумпованих посадових осіб, організовані злочинні мережі або комбінацію всіх цих суб'єктів. Це, і собі, створює особливий виклик для прокурорів, що потребує не лише глибоких практичних знань, спроможності та здібностей, а й інноваційних підходів до співпраці й сильного прагнення вирішувати проблеми і перешкоджати екологічним злочинам.
4. Цей Висновок базується на досвіді та підходах прокурорів у державах-членах Ради Європи, враховуючи їхню роль у захисті довкілля та їхню компетенцію, з належним урахуванням різноманітності правових систем. Висновок також враховує інші основні відмінності, які впливають на їхній досвід, а саме — відмінності в типах екологічних злочинів, з якими вони стикаються, їхні різні організаційні підходи та те, що відповідно до національного законодавства, екологічні злочини й порушення можуть розглядатися та сприйматися по-різному.
5. Висновок визначає та описує поведінку, яка очікується від прокурорів у запобіганні, виявленні, розслідуванні та кримінальному переслідуванні екологічних злочинів. Такі злочини, як правило, є складними, вчиняються у витончений та добре організований спосіб, мають таємний характер і вимагають мультидисциплінарного підходу.
6. Висновок має на меті слугувати довідковим інструментом для прокурорів у боротьбі з екологічними злочинами та захисті довкілля.

² A/HRC/RES/48/13 — Рада ООН з прав людини, Резолюція 48/13, прийнята 8 жовтня 2021 року, «Право людини на чисте, здорове та стале довкілля», і ухвалена Генеральною Асамблеєю ООН 28 липня 2022 року Резолюція 76/300, яка також визнає право на чисте, здорове та стале довкілля, як право людини, та закликає до збільшення зусиль для забезпечення такого довкілля для всіх.

7. У Висновку береться до уваги необхідність періодичного перегляду наявних правових інструментів і механізмів для покарання та відшкодування наслідків екологічних злочинів і пов'язаних з ними порушень у кримінальному, адміністративному чи цивільному праві стосовно як фізичних, так і юридичних осіб. Вирішальне значення також мають регулярний аналіз зв'язків між екологічними злочинами й іншими серйозними злочинами, особливо організованою злочинністю та корупцією, злочинами, вчиненими в контексті збройних конфліктів за допомогою засобів ведення війни, а також наявність належних інструментів і каналів для національної міжвідомчої та міжнародної співпраці.
8. Держави-члени борються з екологічними злочинами та пов'язаними з ними порушеннями за допомогою кримінального, адміністративного та цивільного права. До кримінального права зазвичай вдаються у відповідь на більш серйозні порушення, що становлять вищий ступінь небезпеки і, відповідно, мають вищий рівень соціального несхвалення та осуду. Хоча правові системи та підходи до подібних питань можуть відрізнятися в державах-членах, та коли на карту поставлена така спільна цінність, як захист довкілля, все-таки можна визначити спільні цілі, вимоги та рішення. Залучення прокуратури залишається життєво важливим для підвищення якості застосування закону, послідовності та притягнення винних до відповідальності.
9. Захист довкілля вимагає цілісного підходу та залучення зацікавлених сторін, які представляють як приватний, так і державний сектори, включаючи суддів, прокурорів, поліцію та слідчі органи, установи, на які покладено обов'язки з охорони довкілля відповідно до національного законодавства, зацікавлені державні органи й установи, засоби масової інформації, неурядові організації та громадські організації. Беручи до уваги, що ступінь участі прокурорів у захисті довкілля може відрізнятися в державах-членах, і те, що значну роль у цій сфері можуть, окрім прокурорів, відігравати інші органи, цей Висновок також може бути корисним, з відповідними змінами, для таких органів влади, яким доручено захист довкілля відповідно до національних законів і правил, а також для усіх зацікавлених і відповідних учасників.
10. У Висновку визнається важливість Європейської конвенції з прав людини (ЄКПЛ), а також відповідної практики Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ). Висновок був підготовлений на основі Рекомендації Rec(2000)19 Комітету міністрів «Про роль прокуратури в системі кримінального правосуддя», і Рекомендації Rec(2012)11 Комітету міністрів «Про роль прокурорів за межами системи кримінальної юстиції». Висновок також враховує інші правові документи Ради Європи, Європейського Союзу та інші міжнародно-правові документи.
11. КРЄП висловлює глибоку вдячність своєму президенту пану Антоніо Верчеру Ногері (Іспанія) за ініціювання дискусій у КРЄП щодо ролі прокурорів у захисті довкілля, за підготовку робочого документу, який послужив основою для цього Висновку, а також за його постійні зусилля протягом усього процесу, що призвів до прийняття цього Висновку. КРЄП також хоче подякувати пані Катержині Вайссовій (Чеська Республіка), експерту КРЄП, за продуктивний внесок у цей Висновок.

II. Поняття довкілля та правові засоби його охорони

A. Поняття довкілля

12. Важливо визначити поняття «довкілля» з самого початку, щоб краще зрозуміти сферу цінностей, інтересів і благ, які прокуратура та інші відповідні органи мають захищати в рамках захисту довкілля, а також його оперативне розуміння в контексті цього Висновку.
13. Враховуючи соціальну актуальність і життєво важливе значення екологічних питань, різні правові інструменти на національному, регіональному та міжнародному рівнях містять визначення довкілля. У широкому значенні, термін довкілля охоплює навколишні зовнішні умови, що впливають на сталий розвиток або зростання людей, тварин або

рослин, а також умови життя та праці людей. Довкілля належить усім живим істотам і тому важливе для всіх.

14. Довкілля включає природні ресурси, як абіотичні, так і біотичні, такі як повітря, вода, ґрунт, фауна і флора, та взаємодію між ними; власність, яка є частиною культурної спадщини; і характерні риси ландшафту³. Довкілля визначається не як абстракція, а як репрезентація життєвого простору, якості життя та самого здоров'я людей, у тому числі ненароджених поколінь⁴, що є важливим аспектом концепції сталого розвитку.
15. Щоб не залишити без захисту жоден об'єкт, який повинен охоплюватись поняттям «довкілля», держави-члени повинні віддавати перевагу широкому та комплексному підходу, наскільки це можливо, водночас визначаючи термін «довкілля» відповідно до чинних національних і міжнародних законодавчих баз щодо цього питання.

В. Міжнародні правові інструменти та стандарти «м'якого права» щодо захисту довкілля

16. Взаємодія між правами людини та захистом довкілля набуває все більшого визнання. Попри те, що право на здорове довкілля, як таке, не передбачено Європейською конвенцією з прав людини (ЄКПЛ), Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ) все ж має певну практику, яка стосується довкілля, оскільки було зрозуміло, що шкода, нанесена довкіллю, може підірвати здійснення деяких прав, гарантованих ЄКПЛ⁵. Міжурядові органи Ради Європи також проводять роботу в цій сфері⁶. Крім того, право на здорове довкілля гарантується внутрішнім законодавством більшості держав-членів, у тому числі на конституційному рівні в деяких із них.
17. Поряд зі зростаючим і повторюваним занепокоєнням щодо захисту довкілля, на різних рівнях було прийнято численні правові документи. Деякі з прийнятих Радою Європи інструментів тісно пов'язані із захистом певних компонентів довкілля, тоді як інші стосуються діяльності, яка становить небезпеку для довкілля та культурних цінностей, включаючи доступ до відповідної інформації.
18. Протягом останніх десятиліть Рада Європи прийняла такі важливі документи:

- 1977 р. Резолюція Ради Європи (77) 28 про внесок кримінального права в захист

³ Відповідно до статті 2 «Конвенції про цивільну відповідальність за шкоду, заподіяну діяльністю, небезпечною для довкілля» (Лугано, 21 червня 1993 р.).

⁴ «Законність загрози або використання ядерної зброї», Консультативний висновок Міжнародного суду ООН (МС) від 8 липня 1996 р., Звіти МС (1996) 226, п. 29.

⁵ Наприклад, «*Гуерра та інші проти Італії*», № 116/1996/735/932, 19 лютого 1998 року (значне забруднення довкілля може вплинути на добробут людей і завадити їм користуватися домівками таким чином, що несприятливо впливатиме на їхнє приватне та сімейне життя); «*Лопес Остра проти Іспанії*», № 16798/90, 9 грудня 1994 року (відсутність справедливого балансу між інтересами економічного добробуту міста — наявності сміттєпереробного заводу — та ефективним використанням заявницею права на повагу до її житла, її приватного та сімейного життя); «*Фадєєва проти Росії*», № 55723/00, 9 червня 2005 р. (відсутність справедливого балансу між інтересами громади та ефективним використанням заявницею права на повагу до її житла та приватного життя); «*Джакомеллі проти Італії*», № 59909/00, 2 листопада 2006 р. (відсутність справедливого балансу між зацікавленістю громади мати завод з обробки токсичних промислових відходів та ефективним використанням заявником права на повагу до його житла, приватного та сімейного життя); «*Татар проти Румунії*», № 67021/01, 6 липня 2009 р. (нездатність оцінити в задовільній мірі ризики, які може спричинити діяльність компанії, яка керує шахтою, та вжити відповідних заходів для захисту прав цих осіб, що стурбовані повагою до їхнього приватного життя та будинків, і в більш загальному плані — їхнього права на здорове та захищене довкілля). Також дивіться Посібник Керівного комітету з прав людини (ККПЛ) «Права людини та довкілля» (3-є видання, лютий 2022 р.).

⁶ Зокрема, Керівний комітет з прав людини (ККПЛ) підготував Рекомендацію Комітету міністрів державам-членам щодо прав людини та захисту довкілля, прийняту Комітетом міністрів 27 вересня 2022 року, яка закликала держави-члени активно розглядати на національному рівні визнання права на чисте, здорове та стале довкілля.

довкілля;

- 1979 р. Конвенція Ради Європи про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі або Бернська конвенція;
- 1993 р. Конвенція Ради Європи про цивільну відповідальність за шкоду, заподіяну діяльністю, небезпечною для довкілля;
- 1998 р. Конвенція Ради Європи про захист довкілля за допомогою кримінального права⁷;
- 2000 р. Ландшафтна конвенція Ради Європи або Флорентійська конвенція;
- 2017 р. Нікосійська конвенція Ради Європи про правопорушення, пов'язані з культурними цінностями.

19. Оскільки більше половини держав-членів Ради Європи також є членами Європейського Союзу (ЄС), КРЕП бажає підкреслити актуальність законодавства ЄС для захисту довкілля, наприклад, відповідних Директив ЄС щодо захисту довкілля засобами кримінального законодавства та нормативно-правових актів⁸.
20. Деякі міжнародні договори зобов'язують держави-учасниці карати, у кримінальному чи адміністративному порядку, певну поведінку чи незаконну діяльність⁹.

С. Правове підґрунтя охорони довкілля на національному рівні

21. Відмінності в правових системах і традиціях держав-членів віддзеркалюються в тому, як вони розробляють своє законодавство для захисту довкілля та в тому, як вони розглядають екологічні злочини та пов'язані з ними порушення.
22. Цей Висновок не має на меті надати перевагу певній системі, а скоріше має на меті підкреслити ризик того, що недолік або м'якість національного законодавства щодо захисту довкілля, можливі лазівки в такому законодавстві, відсутність конкретних дій або бездіяльність можуть призвести до використання злочинцями території держави як «тихої гавані».
23. Зазначені нижче причини можуть зробити екологічні злочини привабливими для злочинних груп і мереж:
- відносно низька можливість виявлення, або неперіоритетність екологічних злочинів та пов'язаних з ними порушень для компетентних органів, або м'якість чи відсутність гармонізації національного законодавства;
  - технічні недоліки в законодавстві, політиці та процедурах, які перешкоджають діям правоохоронних органів;
  - відсутність або недостатня співпраця відповідних компетентних органів на внутрішньому рівні;
  - слабкі можливості або недостатня співпраця з сусідніми та/або іншими країнами щодо екологічних злочинів;
  - характер екологічних злочинів, який можна означити як «низький ризик, висока винагорода».
24. Щоб запобігти екологічним злочинам, скоєним організованими злочинними мережами, держави-члени повинні вжити необхідних заходів на національному рівні, починаючи зі зміцнення правового підґрунтя, усунення правових недоліків і забезпечення його

⁷ Слід зазначити, що на пленарному засіданні Європейського комітету з проблем злочинності (ЄКПЗ), яке відбулося 14-15 червня 2022 року, було схвалено Техніко-економічне обґрунтування захисту довкілля за допомогою кримінального права, яке підкреслює необхідність і доцільність нової Конвенції Ради Європи на заміну Конвенції про захист довкілля засобами кримінального права 1998 року.

⁸ Наприклад, Директива 2008/99/ЄС, Директива 2005/33/ЄС, Регламент (ЄС) № 1013/2006 Європейського Парламенту та Ради від 14 червня 2006 року про перевезення відходів.

⁹ Такі як Конвенція про міжнародну торгівлю видами дикої фауни та флори, що перебувають під загрозою зникнення, 1973 року, Конвенція CITES.

ефективного впровадження на практиці. Наприклад, запровадження причетності до організованої злочинності чи корупції як обтяжуючої обставини, що можна розглядати як один із можливих шляхів посилення законодавства.

25. Варто повторити, що захист довкілля потребує цілісного підходу, а якість законодавства є одним із основних елементів цього підходу. Внутрішнє законодавство має бути розроблено таким чином, щоб дозволити органам влади держав-членів краще реагувати на виклики, що виникають у рамках захисту довкілля, та йти в ногу з розвитком міжнародних стандартів, які стають більш вимогливими через погіршення стану довкілля.
26. Для цього, національні законодавчі рамки, що стосуються охорони довкілля, повинні періодично переглядатися компетентними органами. Це може призвести до необхідності внесення змін або прийняття нового законодавства, включаючи встановлення нових категорій правопорушень для найкращого визначення найшкідливіших протиправних дій, щоб належним чином задовольнити потреби захисту довкілля та врахувати мінливі й більш вимогливі міжнародні стандарти.
27. Органи прокуратури слід залучати до консультацій або до безпосередньої участі у процесах, за допомогою яких розробляється нове законодавство чи правила, або проводяться правові реформи органами виконавчої чи законодавчої влади.

III. Керівні принципи щодо захисту довкілля

28. Одним із відповідних принципів є *загальний принцип обережності*, запроваджений Декларацією Ріо-де-Жанейро про довкілля та розвиток¹⁰. Він бере до уваги той факт, що часто важко, якщо не неможливо, оцінити точний вплив людських дій на довкілля і що деякі дії можуть завдати непоправної шкоди, і встановлює, що якщо існують загрози серйозної або незворотної шкоди, відсутність повної наукової визначеності не повинна використовуватися як причина для відкладення економічно ефективних заходів для запобігання погіршенню довкілля¹¹.
29. Принцип «*in dubio pro Natura*» (*за наявності сумнівів, на користь природи*) застосовний із превентивної точки зору. Відповідно, у разі виникнення сумнівів у встановленні того, чи може діяльність завдати шкоди довкіллю, питання слід вирішувати на користь охорони довкілля.
30. Ще один принцип — *корпоративна відповідальність*. Як наголошувалося раніше, спостерігається зростання тенденції залучення юридичних осіб до вчинення порушень проти довкілля, що, і собі, потребує механізмів притягнення юридичних осіб до відповідальності.
31. Переважна більшість держав-членів уже запровадили положення про корпоративну відповідальність згідно з кримінальним, адміністративним чи цивільним законодавством. Таким чином, дійсність і достовірність принципу «*societas delinquere non potest*» (*юридичні особи не можуть вчиняти злочини*) відкидається. У зв'язку з цим, КРЄП хоче підкреслити, що незалежно від підходу до екологічних злочинів і пов'язаних з ними порушень, відповідальність юридичних осіб завжди має бути встановлена законом.
32. Іншим застосовним принципом є *принцип абсолютної відповідальності*, зокрема щодо

¹⁰ Принцип 15 Декларації Ріо-де-Жанейро про довкілля і розвиток, прийнятої Конференцією ООН з питань довкілля та розвитку в Ріо-де-Жанейро, Бразилія, 1992 р.

¹¹ Принцип обережності є одним із принципів, на яких ґрунтується політика ЄС щодо довкілля (див. Рішення Суду першої інстанції (Третя палата) від 11 вересня 2002 р. «Пфайзер Енімал Хелс, СА» (Pfizer Animal Health SA) проти Ради Європейського Союзу), і його було поступово включено до законодавства ЄС та національного законодавства (відповідно до першого підпункту статті 191(2) Договору про функціонування Європейського Союзу (ДФЄС)), а також у різні міжнародно-правові документи.

цивільної та адміністративної відповідальності. Будь-яка особа, яка володіє шкідливими або небезпечними речовинами чи об'єктами, що створюють потенційну небезпеку для людства, несе відповідальність за будь-яку заподіяну шкоду, незалежно від наміру особи спричинити таку шкоду чи збиток.

33. Варто також звернутись до *принципу забезпечених правовою санкцією прав, які застосовуються до природи*, що веде до обговорення того, чи природа повинна мати власні права на відміну від концепції прав людей на природу. Попри те, що цей принцип не був чітко викладений у прецедентному праві, він є принципом, що розвивається.
34. Слід також згадати принцип *«забруднювач платить»*¹², який вимагає від сторони, відповідальної за забруднення, платити за шкоду, завдану довкіллю, та *принцип сталого розвитку*.
35. *Принцип запобігання*, який є загальним принципом у різних галузях права, також важливий у контексті екологічних злочинів і пов'язаних з ними порушень, і він так само важливий, як і притягнення винних до відповідальності. Запобігання дозволяє уникнути довготривалих, дорогих і часто незворотних наслідків екологічних злочинів і пов'язаних з ними порушень, що призводить до очевидних соціальних і економічних вигод. Запобігання також зменшує довгострокові витрати, пов'язані з системою кримінального правосуддя, і навантаженням на органи, які займаються такими порушеннями, включно з прокуратурою.

IV. Екологічні злочини та покарання

A. Екологічні злочини

36. Хоча важко визначити точний масштаб незаконних доходів від екологічних злочинів, наявні оцінки вказують на те, що екологічні злочини є одними з найприбутковіших злочинів у світі, що щороку приносять від 110 до 281 млрд дол. США злочинних доходів¹³, і вони збільшуються на 5-7 % щорічно. Тільки нелегальна торгівля продуктами дикої природи становить 7-23 млрд дол. США¹⁴. Це робить екологічну злочинність четвертою за масштабами злочинною діяльністю у світі після контрабанди наркотиків, виготовлення контрафактної продукції і торгівлі людьми.
37. Як зазначалося раніше, екологічні злочини та пов'язані з ними порушення можуть розглядатися державами-членами по-різному. Однак, у зв'язку зі зміною характеру та серйозності порушень проти довкілля, у боротьбі з ними все частіше стали вдаватися до кримінального права.
38. Загальноприйнятого визначення екологічних злочинів не існує. Численні правові документи, у тому числі Конвенція Ради Європи 1998 року про захист довкілля із застосуванням кримінального права, містять положення, що визначають певні кримінальні правопорушення. Конвенція 1998 року стала першим наднаціональним документом, в якому поведінка, яка завдає шкоди довкіллю, розглядалася з точки зору кримінального права. Вона передбачила, що екологічні порушення, які спричинили серйозні наслідки, повинні розглядатися як кримінальні правопорушення, які підлягають відповідним санкціям, і включила перелік правопорушень, у тому числі умисних та необережних. Згідно з цим документом, санкції повинні враховувати серйозний характер цих правопорушень. Як мінімум, мають бути передбачені позбавлення волі та грошові санкції. Також рекомендується включити відновлення довкілля або як санкцію, або як форму цивільної відповідальності, пов'язану з екологічним порушенням.

¹² Принцип 16 Декларації Ріо-де-Жанейро про довкілля і розвиток, прийнятої Конференцією ООН з питань довкілля та розвитку в Ріо-де-Жанейро, Бразилія, 1992 р.

¹³ RНІРТО, ІНТЕРПОЛ та ГІ (2018), Світовий атлас незаконних потоків.

¹⁴ Оцінка швидкого реагування ЮНЕП-Інтерполу: зростання екологічних злочинів (червень 2016 р.).

39. Варто зазначити, що руйнівний вплив злочинів проти довкілля можна класифікувати по-різному, наприклад, як екологічний (втрата біорізноманіття та природних середовищ існування, погіршення стану екосистеми), як економічну втрату законних доходів державою та добросовісними суб'єктами бізнесу, недобросовісну конкуренцію та соціальний вплив (на здоров'я людей та безробіття, викликане обставинами недобросовісної конкуренції).
40. Для того, щоб протиправна дія проти довкілля містила склад злочину, має бути кілька ознак. Зокрема, необхідний певний рівень тяжкості та/або значні збитки. Хоча ці терміни широко використовуються на національному рівні, у державах-членах вони тлумачаться по-різному. Деякі юрисдикції вважають за краще пов'язувати збитки безпосередньо з фінансовими наслідками протиправних дій, щоб визначити, чи призвела ця дія до суттєвої шкоди чи ні. У цьому випадку використовують грошові вигоди винного та суму, необхідну для відшкодування збитків, як міри для обчислення загального розміру шкоди.
41. Інші юрисдикції з тією ж метою пов'язують збитки від незаконних дій з екологічним впливом. У деяких державах-членах можливе застосування обох підходів одночасно для визначення істотної шкоди. При цьому враховується тривалість протиправної дії, її зворотність і наслідки. Однак слід зазначити, що навіть якщо наслідки протиправних дій можуть бути зворотними, але вони потребують значних бюджетних асигнувань, тривають довго або можуть бути усунені лише із постійним порушенням екосистеми, їх усе одно слід класифікувати як дії, що завдають значних збитків¹⁵.
42. Попри те, що КРЕП не віддає перевагу жодному з вищезазначених підходів, вона бажає підкреслити, що такі загальні терміни, як «істотна або значна шкода», «необережний вплив» і «незворотна шкода, завдана довкіллю», вимагають додаткового та точного роз'яснення для підтримки узгодженості впровадження, а також щоб не залишати невиправданої або неприйнятною свободи для їх дискреційного тлумачення на практиці.

В. Покарання за екологічні злочини

43. З огляду на той факт, що держави-члени встановлюють кримінальні санкції відповідно до своїх внутрішніх правових традицій і потреб, КРЕП не має наміру рекомендувати мінімальний або максимальний рівень санкцій чи рекомендувати запровадження певних видів санкцій. Однак, вона хоче підкреслити, що санкції, які застосовуються як до фізичних, так і до юридичних осіб у екологічному контексті, мають бути ефективними, пропорційними та стримувальними.
44. Щоб санкція була ефективною, результати, отримані шляхом її застосування, повинні відповідати її цілям. Оцінюючи ефективність санкції, можна взяти до уваги ступінь відшкодування шкоди, завданої порушенням, і чи стала санкція перешкодою для потенційних правопорушників, а також інші можливі елементи.
45. Пропорційність санкції означає її повну відповідність характеру, тяжкості та обставинам вчиненого порушення. Щоб задовольнити вимогу пропорційності, має бути доступним широкий спектр різних можливих санкцій, які застосовуються за порушення різного характеру та тяжкості.
46. Стримувальні санкції повинні перешкоджати порушенням і запобігати їх повторенню. Крім того, вони мають бути забезпечені правовими санкціями та повністю охоплювати ймовірне порушення. Таким чином, мають існувати відповідні та, можливо, прості процедури примусового виконання.
47. Для того, щоб надати прокурорам необхідний інструментарій для застосування санкцій, закон повинен передбачати адекватний діапазон санкцій як грошового, так і негрошового характеру, застосованих до екологічних злочинів, а також можливість видавати

¹⁵ Див. також <https://www.eea.europa.eu/help/glossary/eea-glossary/irreversibility-of-environmental-damage>.

розпорядження про відновлення довкілля.

48. Зважаючи на відмінності національних правових систем, можна виділити, зокрема, такі найкращі практики у боротьбі з екологічними злочинами:
- відстеження, заморожування та конфіскація активів і/або доходів і знарядь екологічних злочинів;
  - використання штрафів, накладених на винних у вчиненні екологічних злочинів, в суспільних інтересах або на користь охорони та відновлення довкілля;
  - зобов'язання винних осіб вжити заходів щодо усунення шкоди, заподіяної довкіллю, та відновлення довкілля;
  - відслідковування досвідчених злочинців в галузі довкілля шляхом підняття корпоративної вуалі, аби дістатися юридично відповідальних осіб, які стоять за корпоративною організацією;
  - призупинення чи інші обмеження щодо діяльності правопорушника.
49. Щоб забезпечити ефективне стримування, грошові санкції, які застосовуються до екологічних злочинів, повинні встановлюватися з урахуванням економічного становища порушника. Такі інтрузивні санкції, як позбавлення волі, можуть бути застосовані у разі настання тяжких наслідків, спричинених протиправними діями особи чи групи осіб. Відповідні компетентні установи повинні мати можливість призначати відновні заходи, якщо це необхідно.
50. Керівні принципи, призначені для прокурорів та інших зацікавлених сторін, щодо відмежування екологічного злочину від адміністративного правопорушення, а також щодо особливостей розслідування екологічних порушень, принципи покарання, приклади судової практики та інші пов'язані з цим питання, можуть бути розроблені та поширені органами прокуратури та іншими відповідними суб'єктами.

V. Роль прокуратури в захисті довкілля засобами кримінального права

51. Як підкреслюється у Висновку КРЕП № 10 (2015)¹⁶, прокурори відіграють важливу роль у кримінальних розслідуваннях. Залежно від національного законодавства, прокурорам може бути доручено здійснювати нагляд за розслідуванням, яке проводять інші правоохоронні органи, самостійно проводити розслідування, а також брати участь у судових розглядах.
52. Незалежно від того, в якій ролі та якою мірою вони залучені до кримінального провадження, прокурори повинні забезпечити, коли це входить до їхніх повноважень, щоб розслідування екологічних злочинів проводилося ретельно, щоб усі об'єкти у ланцюзі відповідальності (фізичні та юридичні особи, виконавці, співвиконавці та співучасники) були ідентифіковані, а також були встановлені усі факти протиправних дій та будь-які можливі зв'язки з організованою, насильницькою злочинністю та пов'язаними з нею злочинами.
53. Прокурори повинні прагнути забезпечити притягнення до відповідальності не лише безпосередніх виконавців екологічних злочинів, але й правопорушників, які виконують інші ролі, як-от організатори, підбурювачі, пособники та ті, хто отримує вигоду від цих злочинів.
54. Як зазначалося раніше, прокурори повинні знати про зв'язок між екологічними злочинами, організованою та насильницькою злочинністю, корупцією, фінансуванням тероризму¹⁷, або зі злочинами, вчиненими в контексті збройного конфлікту за допомогою

¹⁶ Висновок № 10 (2015) КРЕП щодо ролі органів прокуратури у кримінальних розслідуваннях.

¹⁷ Є докази того, що збройні групи та терористичні організації різною мірою покладаються на певні екологічні злочини для підтримки та фінансування своїх операцій. Див. «Попередження про тенденції»

методів і засобів ведення війни. Вони повинні розуміти, як виявляти та розслідувати такі злочини, зокрема, відмивання грошей, пов'язане з екологічними злочинами¹⁸.

55. Як підкреслюється у Висновку КРЕП № 11 (2016)¹⁹, спеціальні методи розслідування, такі як електронне стеження та негласні дії, які виявилися ефективними інструментами для боротьби з тероризмом та організованою злочинністю, надаються також прокуратурам в інших сферах, принаймні в юрисдикціях, де прокурори мають слідчі повноваження.
56. Надзвичайно важливо надати в розпорядження прокурорів необхідні правові інструменти, такі як заморожування та арешт активів і негласні методи розслідування, для боротьби з екологічними злочинами. Залежно від національного контексту, може знадобитися попередній дозвіл суду для застосування спеціальних методів розслідування з цією метою.
57. Важливо також визначити ступінь тяжкості²⁰, а також обсяг шкоди, заподіяної злочинними діями щодо довкілля. У багатьох юрисдикціях для того, щоб вирішити, чи слід кваліфікувати екологічне порушення як злочин чи ні, вирішальними є ступінь тяжкості та завдана шкода. Слід також мати на увазі, що наслідки екологічного порушення можуть проявлятися через десятиліття після дати його фактичного вчинення, і його наслідки можуть бути безперервними та тривалими.
58. З метою забезпечення повноти розслідування в цьому відношенні, прокурори, незалежно від того, здійснюють вони розслідування безпосередньо чи здійснюють нагляд за ним, повинні залучати судово-медичну експертизу та інших спеціалістів та експертів. Це може застосовуватись у випадках, навіть якщо прокурори спеціалізуються на екологічних справах, але конкретне питання в розслідуванні виходить за межі їхніх знань і досвіду.
59. Паралельні фінансові розслідування, зосереджені як на екологічних злочинах, так і на пов'язаних з ними злочинах із відмивання грошей, є ефективним інструментом для виявлення більших злочинних мереж і переривання фінансових потоків. Спроможність підрозділів фінансової розвідки виявляти, аналізувати та повідомляти про підозрілі операції у зв'язку з підозрюваними екологічними злочинами та, у відповідних випадках, обмінюватися інформацією з цього приводу зі своїми іноземними колегами, а також їхня співпраця з прокурорами мають вирішальне значення для посилення слідчих дій у цій сфері. Прокурори повинні мати можливість отримувати та використовувати якісну фінансову розвідку та інші форми відповідної інформації для підтримки розслідувань і переслідування винних²¹.
60. Принцип спеціалізації набув більшого значення у світлі дедалі більшої турботи про захист довкілля²². Варто зазначити, що кожен законодавчий акт, незалежно від того,

Виконавчого директорату контртерористичного комітету ООН (CTED), «Занепокоєння щодо використання доходів від експлуатації, торгівлі та незаконного обігу природних ресурсів з метою фінансування тероризму» (червень 2022 р.).

¹⁸ Незаконна вирубка лісу, видобуток корисних копалин, обіг відходів та торгівля дикими тваринами вважалися основними предикативними екологічними правопорушеннями для відмивання грошей. Див. «Звіт про відмивання грошей, отриманих від екологічних злочинів», (липень 2021 р.) і «Звіт про відмивання грошей та незаконну торгівлю дикими тваринами», (червень 2020 р.), Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF).

¹⁹ Висновок КРЕП № 11 (2016) щодо якості та ефективності роботи прокурорів, у тому числі щодо боротьби з тероризмом, тяжкою та організованою злочинністю.

²⁰ Іноді екологічний злочин базується на концепції його тяжкості навіть якщо збитків не було завдано.

²¹ Див., наприклад, «Фінансові розслідування злочинів проти дикої природи», Егмонтський центр передового досвіду та лідерства ПФР (ECOFEL), (січень 2021 р.).

²² Як зазначила Європейська мережа прокурорів з питань довкілля (ENPE), екологічна спеціалізація повинна бути застосовною для кожного і всіх екологічних правопорушень (у судовій системі немає різниці між «менш» і «більш» серйозними злочинами, де тільки щодо останніх була би спеціалізація

наскільки досконало він сформульований і викладений, без належного використання ризикує стати «мертвими буквами». Забезпечення виконання законодавства про довкілля потребує достатніх бюджетних асигнувань, добре підготовленого та спеціалізованого персоналу, а також, як важливий крок, створення спеціалізованих багатопрофільних підрозділів та органів.

61. Складність проблеми, її особливий характер і різноманітність, зв'язок з іншими дисциплінами, вимога спеціальних глибоких знань і можлива участь організованих злочинних груп і юридичних осіб є лише деякими з причин необхідності спеціалізації прокурорів, які займаються екологічними справами. Крім того, враховуючи мінливий характер порушень щодо довкілля, спеціалізація повинна супроводжуватися безперервним навчанням прокурорів²³. Спільне навчання слідчих органів з іншими ключовими учасниками також могло б мати позитивний вплив, оскільки це покращило б навички органів влади та розуміння факторів, які впливають на те, чи слід розглядати порушення за допомогою адміністративного, цивільного, кримінального права або за допомогою комбінованого підходу.
62. Запровадження спеціалізації прокурорів та/або багатопрофільних підрозділів, особливо в системі прокуратури, дуже залежить від національного контексту та таких факторів, як розмір, робоче навантаження та бюджет органів прокуратури. Відповідно, від органів прокуратури не повинно вимагатися запровадження спеціалізації прокурорів та/або підрозділів, які займаються питаннями довкілля. Однак, де можливо, це слід розглядати як пріоритет для держав.
63. Що стосується стадії судового розгляду, КРЕП хоче повторити, що належне виконання окремих, але взаємодоповнюючих ролей суддів і прокурорів, є необхідною гарантією для справедливого, неупередженого та ефективного відправлення правосуддя. Судді та прокурори мають бути незалежними у виконанні своїх функцій, а також бути незалежними один від одного²⁴. Тому вони повинні утримуватися від будь-яких дій і поведінки, які можуть підірвати впевненість у їхній незалежності та неупередженості²⁵.

VI. Охорона довкілля в адміністративному та цивільному праві

64. Якість законодавчої бази з питань охорони довкілля не можна оцінювати лише за наявністю кримінально-правових заходів. Для захисту довкілля ретельно сформульоване та належним чином застосоване адміністративне та цивільне законодавство є таким же важливим, як і кримінальне.
65. Враховуючи, що в кількох юрисдикціях прокурори виконують функції поза системою кримінального правосуддя, ця частина Висновку стосується ролі прокурорів у захисті довкілля засобами адміністративного та цивільного права.
66. Адміністративне право встановлює стандарти для надання ліцензій, спеціальних дозволів і повноважень, а також для перевірки та моніторингу відповідності вимогам законодавства. Враховуючи широкий і зростаючий спектр питань, охоплених

прокурорів і суддів), див. «Санкції проти екологічних злочинів» (РГ4). «Підсумковий звіт: ключові зауваження та рекомендації», 2016-2020, Європейської мережі прокурорів з питань довкілля (ENPE), пункт 28.

²³ Резолюція Ради Європи (77) 28 про внесок кримінального права в захист довкілля. Див. також «Санкції проти екологічних злочинів» (РГ4). Заключний звіт: ключові зауваження та рекомендації, 2016-2020, Європейської мережі прокурорів з питань довкілля (ENPE), пункт 70, який визначає, що навчання має бути спрямоване, перш за все, на формування знань і розуміння екологічних злочинів і шкоди, яку вони завдають або можуть спричинити. Такі знання і розуміння мають важливе значення для притягнення до відповідальності та покарання за екологічні правопорушення.

²⁴ Висновок № 4 (2009) КРЕП щодо відносин між суддями та прокурорами в демократичному суспільстві, Бордоська декларація, п. 3.

²⁵ Висновок № 4 (2009) КРЕП щодо відносин між суддями та прокурорами в демократичному суспільстві, п. 40.

адміністративним правом, його належне формулювання та застосування є важливими для утримання потенційних правопорушників від вчинення екологічних злочинів і пов'язаних з ними порушень.

67. Попри те, що адміністративні санкції можуть не виражати такого ж ступеня соціального несхвалення, як кримінальні санкції, і накладаються за порушення, які не є кримінальними правопорушеннями, вони можуть корисно доповнювати останні відповідно до практики Європейського суду з прав людини і можуть забезпечувати певний ступінь гнучкості, що дозволяє застосовувати індивідуальний підхід до різноманітних екологічних порушень.
68. Довкілля можна і потрібно охороняти всіма доступними засобами, в тому числі за допомогою адміністративного і цивільного законодавства²⁶. Насправді поєднання всіх можливих засобів захисту може виявитися найбільш ефективним, якщо системи сумісні, відкриті для взаємодії та доповнюють одна одну.
69. Правові системи, в яких співіснують і належним чином застосовуються кримінальні та адміністративні санкції, забезпечують кращий захист довкілля. Однак, як зазначалося раніше, між двома галузями права повинні бути встановлені чіткі межі, щоб запобігти можливій двозначності та правовій невизначеності. Прокурори, якщо вони мають на це право згідно з національним законодавством, можуть забезпечити дотримання межі між адміністративним і кримінальним правом тими, хто відповідає за їх виконання.
70. Правова невизначеність, неоднозначне формулювання національного законодавства, збіг повноважень різних зацікавлених сторін або відсутність координації між компетентними органами можуть у деяких випадках призвести до порушення принципу *non-bis in idem* (також відомого як принцип заборони подвійного притягнення до відповідальності). Таким чином, орган, відповідальний за застосування адміністративних стягнень, і орган, відповідальний за застосування кримінальних покарань, можуть притягнути порушника до відповідальності за одне й те саме порушення.
71. Хоча не слід виключати одночасного застосування кримінальних та адміністративних санкцій, важливо забезпечити, щоб вони доповнювали одна одну і не призводили до покарання винного за одне й те саме правопорушення двічі. Відповідно, прокурори, якщо це входить до їхніх повноважень, повинні забезпечити, щоб паралельне застосування адміністративного та кримінального законодавства відповідало чинному законодавству та традиціям і не порушувало законних прав покараних — чи то фізичних, чи юридичних осіб.

VII. Внутрішнє співробітництво та координація діяльності щодо охорони довкілля

72. Для успішної охорони довкілля потрібна міждисциплінарна та міжвідомча співпраця. Довкілля може бути захищене більш комплексно, якщо всі зацікавлені суб'єкти, що представляють як державний, так і приватний сектори, залучені до його захисту, і забезпечується належним чином необхідний рівень співпраці та координації між ними.
73. Відсутність співпраці та координації між органами, яким доручено застосування законодавства про охорону довкілля, може негативно вплинути на весь механізм захисту та навіть порушити права зацікавлених осіб.
74. У державах-членах є органи прокуратури, діяльність яких включає цивільні, адміністративні та кримінальні функції, тоді як органи прокуратури в інших державах-членах не мають таких широких обов'язків; вони розглядають екологічні справи лише у сфері кримінального права та засобами кримінального права. Однак, в останній моделі повинні існувати спеціальні органи, на яких покладено такі завдання та відповідальність у цивільних та адміністративних справах.

²⁶ Відповідно до Резолюції Ради Європи (77) 28 про внесок кримінального права в захист довкілля.

75. У тих системах, де прокуратура поєднує цивільні, адміністративні та кримінальні функції, важливо забезпечити тісну співпрацю між прокурорами, які розглядають справи в цих різних сферах. Таке внутрішнє співробітництво має бути інституціоналізоване нормативно-правовими актами, внутрішніми правилами та інструкціями, щоб зробити такий комплексний підхід дієвим та ефективним, у тому числі шляхом регулярного обміну інформацією.
76. У системах, де цивільні та адміністративні обов'язки не входять до компетенції прокуратури, остання повинна співпрацювати з відповідними органами. Співпраця має бути гарантована законами та підзаконними нормативно-правовими актами, які мають чітко встановлювати правову основу для цієї співпраці, включаючи обмін інформацією та, у відповідних випадках, обмін розвідданими між відповідними зацікавленими сторонами.
77. Можна виділити такі приклади хорошої практики в цій сфері:
- створення міжвідомчих координаційних груп, національних екологічних експертних груп або регіональних груп за участю прокурорів;
  - надання у розпорядження прокурорів добре оснащених технічних підрозділів;
  - ведення ситуаційного огляду екологічних злочинів і пов'язаних з ними порушень, випуск щорічних звітів про поточний стан екологічних злочинів;
  - встановлення механізмів співпраці між правоохоронними органами, можливо включаючи спеціалізовану екологічну поліцію, та державними установами, відповідальними за екологічний моніторинг;
  - тривале співробітництво прокурорів з іншими спеціалізованими органами²⁷ та проведення розслідувань у взаємодії з ними та поліцією;
  - надання висновків, пропозицій або коментарів / заперечень до будь-яких стратегічних документів або планів дій, розроблених для запобігання та боротьби з екологічними злочинами, а також активний внесок у формулювання законодавства, пов'язаного з охороною довкілля, щоб гарантувати, що воно враховує погляди та досвід прокурорів.
78. Неурядові та громадські організації також відіграють дуже важливу роль як зацікавлені сторони у застосуванні та забезпеченні дотримання екологічного права²⁸. Вони можуть сприяти виконанню національного законодавства шляхом моніторингу, наприклад, щодо дотримання екологічних норм і виявлення порушень, у тому числі вчинених злочинів. Вони також можуть, якщо це дозволено національним законодавством, вживати заходів в інтересах суспільства або певних груп щодо захисту довкілля (наприклад, за принципом *amicus curiae* (із залученням фізичної особи або організації, яка не є стороною у юридичній справі, але якій дозволено допомагати суду, пропонуючи інформацію, досвід чи знання, які мають відношення до питань у справі), *actio popularis* (позов, поданий представником громадськості в інтересах громадського порядку)) і підвищувати обізнаність з екологічних питань.
79. Співпраця забезпечує розгляд екологічної справи з різних аспектів, і це підвищує ефективність. Незалежно від моделі органів прокуратури, висновки та рекомендації Висновку № 14 (2019) КРЕП також застосовуються за принципом *mutatis mutandis* — з відповідними змінами до прокурорської діяльності у сфері охорони довкілля²⁹.
80. КРЕП також хоче підкреслити важливість збору та аналізу щорічних або піврічних даних розслідувань щодо захисту довкілля, щоб мати чіткий огляд тенденцій, досягнень і подальших дій, яких необхідно вжити. Відповідний процес має включати збір даних про кількість виявлених правопорушень, розпочатих розслідувань, припинених справ,

²⁷ Такими як екологічні інспекції, митниці, адміністративні органи, підрозділи фінансових розслідувань.

²⁸ Без шкоди для незалежності та самостійності органів прокуратури.

²⁹ Висновок № 14 (2019) КРЕП щодо ролі прокурорів у боротьбі з корупцією та пов'язаними з нею економічними та фінансовими злочинами, розділ I, пункт 4.

направлених до суду, остаточних обвинувальних чи виправдувальних вироків, типи санкцій, застосованих до винних тощо. Дані мають бути якомога детальнішими та бажано зібраними на централізованому рівні.

81. Залежно від національного контексту, збір і обробка відповідних даних може бути доручена прокуратурі. Однак, коли це не так, вони мають бути залучені в процес. Результати збору та обробки даних повинні регулярно оприлюднюватися та сприяти подальшим діям, таким як ухвалення національних стратегій, а також призводити, де це необхідно, до перегляду законодавства. Ці дані також слід використовувати для підвищення обізнаності, щоб не лише прокурори, а й широка громадськість розуміли масштаб екологічної злочинності та роль прокуратури у захисті довкілля.

VIII. Міжнародне співробітництво в галузі охорони довкілля

82. Екологічні злочини за своїм характером часто є міжнародними, тому вимагають колективних заходів. Збільшення участі злочинних груп і мереж в екологічних злочинах, а також їх вірогідний зв'язок із тероризмом, організованою злочинністю та іншими серйозними злочинами також були серед питань, висловлених під час Європейської конференції прокурорів 2022 року³⁰, яка з цього приводу закликала до посилення міжнародного співробітництва між прокурорами.
83. Навіть якщо екологічний злочин скоєний на території однієї держави-члена, його наслідки можуть вплинути на інші держави-члени, підтверджуючи принцип, що «забруднення не знає кордонів». Це вимагає тісного двостороннього та багатостороннього співробітництва між державами-членами, а також заходів для забезпечення того, щоб прогалини в законодавстві щодо екологічних злочинів не перешкоджали такій співпраці.
84. Прокурори повинні завжди виявляти готовність до співпраці та розглядати запити про міжнародне співробітництво щодо питань довкілля, в межах їхньої юрисдикції, з такою самою ретельністю та пріоритетним рівнем, як і інші кримінальні справи, як на національному, так і на міжнародному рівнях.³¹ Перевагою є те, що інструменти для співпраці в екологічних справах такі самі, як і для співпраці у розслідуванні усіх видів транскордонної злочинності³².
85. Щоб міжнародне співробітництво було ефективним, має бути спільне розуміння екологічних злочинів, пов'язаних з ними порушень, а також їхнього впливу. Спільні та транскордонні слідчі групи та методи особливо корисні у тих випадках, коли потрібні скоординовані дії. Їхнє використання також є вигідним тим, що воно не лише обмежило б ризики дублювання роботи прокурорів, але й полегшило б отримання необхідних доказів, обмін інформацією та проведення інших масштабних заходів у відповідних державах³³. Органи прокуратури повинні мати у своєму розпорядженні достатні ресурси для такої діяльності.
86. Що стосується раніше згаданих прибутків від екологічних злочинів і дотримання принципу «злочинність не повинна бути джерелом прибутку», міжнародна співпраця

³⁰ Європейська конференція прокурорів була організована КРЕП у тісній співпраці з владою Італії 5-6 травня 2022 року в Палермо, в рамках головування Італії в Комітеті міністрів Ради Європи. Конференція зібрала генеральних прокурорів та інших юристів із 46 держав-членів Ради Європи, а також із 8 держав, які не є членами Ради Європи, і зосередилася на незалежності, автономії та підзвітності прокуратури, розслідуванні та судовому переслідуванні екологічних злочинів, а також фінансових злочинів у віртуальному середовищі.

³¹ Висновок № 9 (2014) КРЕП, «Європейські норми та принципи щодо прокурорів», Римська хартія, стаття XX.

³² Санкції щодо екологічних злочинів (РГ4). «Підсумковий звіт: основні зауваження та рекомендації», 2016-2020, Європейської мережі прокурорів з питань довкілля (ENPE), пункт 25.

³³ Дивіться також звіт про екологічні злочини Євроюсту, опублікований 29 січня 2021 року.

також має охоплювати допомогу у відстеженні, замороженні та конфіскації доходів від екологічних злочинів, включаючи, де це можливо, повернення активів або спільне використання активів. Якщо можливо, така співпраця також має включати надання допомоги в процедурах конфіскації без обвинувального вироку (NCB), а також у виконанні іноземних рішень про конфіскацію, незалежно від того, чи були вони видані у зв'язку із засудженням фізичної чи юридичної особи або для NCB-конфіскації.

87. У системах, де активи, конфісковані під час провадження із взаємною правовою допомогою (MLA), знаходяться в запитуваній державі, законодавство повинно передбачати спільне використання активів або повернення активів до юрисдикції, де був скоєний екологічний злочин або де були нанесені збитки скоєним злочином.
88. КРЕП також хотіла би підкреслити роль на європейському рівні як Європолу, так і Євроюсту щодо сприяння транскордонному співробітництву в кримінальних або адміністративних справах, а також роль професійних мереж, таких як Європейська мережа прокурорів з питань довкілля (ENPE), Європейська судова мережа (EJN) та EnviCrimeNet. Слід заохочувати прокурорів держав-членів брати участь, коли це можливо, у діяльності цих органів.
89. Окрім наявних мереж і беручи до уваги роль визначених контактів для міжнародного співробітництва, все ще потрібні інші офіційні механізми й процедури для швидкого та ефективного транскордонного співробітництва, оскільки дуже часто офіційні документи, докази та інші матеріали мають бути переданими від / до прокурорів різних держав-членів, які беруть участь у відповідних кримінальних справах.
90. Співпраця та співробітництво для захисту довкілля в усіх його вимірах і, зокрема, через кордони, є важливими з огляду на дедалі більшу майстерність екологічних злочинців та їхніх стратегій захисту. Щоб запобігти перешкоджанню чи підриву зусиль слідства та прокуратури, надзвичайно важливо, щоб національні правові рамки держав-членів відповідним чином впроваджували міжнародні стандарти захисту довкілля. Так само необхідно рухатися до узгодженого законодавства, особливо щодо визначення злочинів, санкцій та інструментів розслідування.

IX. Рекомендації

Беручи до уваги, що:

- існує нагальна потреба посилити реагування на екологічні злочини та пов'язані з ними порушення, які є джерелом дедалі більшого занепокоєння у всьому світі;
- екологічні злочини часто пов'язані з іншими серйозними злочинами, такими як торгівля людьми та наркотиками, виготовлення контрафактної продукції, кіберзлочинність, корупція та фінансування тероризму;
- відповідно, складність провадження, пов'язаного з екологічними злочинами, вимагає цілісного підходу та співпраці різних зацікавлених сторін;
- такий цілісний підхід вимагає наявності відповідних інструментів і каналів для ефективної співпраці як на національному, так і на міжнародному рівнях;
- участь прокуратури в охороні довкілля залишається життєво необхідною для підвищення якості застосування законодавства та притягнення винних до відповідальності;

КРЕП погодила такі рекомендації:

1. Слід віддавати перевагу широкому та комплексному підходу під час визначення терміну

«довкілля» відповідно до поточного національного та міжнародного правового підґрунтя з цього питання.

2. Слід мати на увазі, що шкода, завдана довкіллю, може підірвати здійснення деяких прав, гарантованих Європейською конвенцією з прав людини.
3. Органи прокуратури слід залучати до консультацій або до безпосередньої участі, коли розробляється нове законодавство або здійснюються правові реформи щодо захисту довкілля.
4. Хоча загальновизнаного визначення екологічних злочинів немає, і цей термін по-різному тлумачиться в державах-членах, загальні елементи цих злочинів, такі як поняття тяжкості, шкоди та інші відповідні елементи, повинні бути точно і чітко встановлені на національному рівні.
5. Санкції за екологічні злочини, які застосовуються як до фізичних, так і до юридичних осіб у контексті довкілля, мають бути ефективними, пропорційними та стримувальними, включаючи санкції грошового та негрошового характеру, а також можливість видавати розпорядження про відновлення довкілля.
6. Прокурори повинні забезпечити проведення ретельного розслідування екологічних злочинів, виявлення виконавців, співвиконавців і співучасників, а також встановлення всіх можливих зв'язків з іншими видами злочинів.
7. Також, прокурори повинні прагнути забезпечити притягнення до відповідальності не лише безпосередніх виконавців екологічних злочинів, але й правопорушників, які виконують інші ролі, такі як організатори, підбурювачі, пособники та ті, хто отримує вигоду від цих злочинів.
8. Прокурори повинні мати у своєму розпорядженні необхідні правові інструменти та методи розслідування для боротьби з екологічними злочинами. Паралельні фінансові розслідування, зосереджені одночасно як на екологічних злочинах, так і на пов'язаних з ними злочинах, пов'язаних із відмиванням грошей, є одним із ефективних інструментів виявлення більших злочинних мереж і переривання фінансових потоків.
9. Прокурори, які займаються екологічними злочинами, повинні пройти відповідну підготовку. Крім того, забезпечення виконання законодавства про довкілля вимагає достатніх бюджетних асигнувань, добре підготовленого та спеціалізованого персоналу, а також створення спеціалізованих багатопрофільних підрозділів та органів.
10. Довкілля слід захищати всіма доступними засобами, у тому числі через адміністративне та цивільне право, і органи прокуратури також можуть відігравати певну роль у цьому процесі.
11. Хоча адміністративні санкції можуть не виражати такого ж ступеня соціального несхвалення, як кримінальні санкції, вони корисно їх доповнюють.
12. Успішний захист довкілля вимагає міждисциплінарної та міжвідомчої співпраці між самими прокурорами, а також між прокурорами та іншими відповідними суб'єктами, включаючи як державні установи, так і неурядові, громадські організації.
13. Прокуратура може відігравати певну роль у запобіганні екологічним злочинам і пов'язаним з ними порушенням, оскільки це дозволяє уникнути їхніх довготривалих, дорогих і часто незворотних наслідків, а також зменшує довгострокові витрати, пов'язані із системою кримінального правосуддя, включаючи органи прокуратури.

14. Оскільки екологічні злочини за своїм характером часто є міжнародними, прокурори повинні завжди розглядати запити про міжнародне співробітництво з екологічних питань з такою самою ретельністю та рівнем пріоритету, як і інші кримінальні справи.
15. Варто підкреслити важливу роль як Європолу, так і Євроюсту, які сприяють транскордонному співробітництву в кримінальних або адміністративних справах на європейському рівні, а також професійних мереж, таких як Європейська мережа прокурорів з питань довкілля (ENPE), Європейська судова мережа (EJN) та інші.
16. Окрім наявних мереж і беручи до уваги роль визначених контактів для міжнародного співробітництва, все ще потрібні інші офіційні механізми й процедури для швидкого та ефективного транскордонного співробітництва, оскільки дуже часто офіційні документи, докази та інші матеріали мають бути переданими від / до прокурорів різних держав-членів, які беруть участь у відповідних кримінальних справах.